

Jan Dyduch

Konferencja Biskupów w świetle motu proprio "Apostolos suos"

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 41/3-4, 59-74

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JAN DYDUCH

KONFERENCJA BISKUPÓW W ŚWIETLE MOTU PROPRIO „APOSTOLOS SUOS”

Treść: Wstęp. 1. Podstawy teologiczne i prawne. 2. Struktura. 3. Zadania. Zakończenie.

Wstęp

Nadzwyczajny Synod Biskupów z 1985 roku naucza: „Poprzez Konferencje Biskupów dążność kolegialna zostaje konkretnie wprowadzona w życie. Nikt nie wątpi o ich użyteczności pastoralnej, a nawet o ich nieodzowności w dzisiejszych okolicznościach”¹. Kontynuacją tego nauczania jest motu proprio *Apostolos suos* Papieża Jana Pawła II z 21 maja 1998 r. Nie trzeba się dziwić temu, że postulat Ojców Synodu z 1985 r. wyjaśnienia statusu teologicznego i prawnego Konferencji Biskupich został dokonany dopiero po 13 latach i to chyba w niepełnym wymiarze. Chodzi tu o sprawę trudną, a zarazem niezwykle ważną dla Kościoła. Artykuł jest próbą ukazania: w jaki sposób list apostolski *Apostolos suos* wyjaśnia i rozwija dotychczasową doktrynę oraz praktykę dotyczącą Konferencji Biskupów.

1. Podstawy teologiczne i prawne.

Konferencje Biskupów zaistniały w Kościele podobnie jak wiele innych instytucji. Powstały w sposób nieformalny w różnych krajach świata, w określonych warunkach historycznych, a dopiero potem uzyskały wyrażną aprobatę i kształt prawny.

Powszechnie przyjmuje się, że po raz pierwszy na Konferencję Biskupów zebrali się biskupi belgijscy w dniu 16 listopada 1830 r. w Malines. Od 1832 r. spotykali się oni regularnie co roku. Zebranie biskupów

¹ Notificationes, 124/1986/ s. 10

belgijskich posłużyło jako przykład i zachęta dla innych episkopatów, zwłaszcza po ruchach wolnościowych, zwanych „Wiosną Ludów”, jakie przeszły przez Europę w roku 1848².

W ślad za biskupami belgijskimi poszli naprzód biskupi niemieccy, których spotkania zaliczamy do najstarszych Konferencji Biskupich. Potem w szereg ten włączyli się biskupi austriaccy w połowie XIX w. Następnie swoje zebrania urządzali biskupi innych krajów europejskich: Irlandii, Węgier, Italii, Szwajcarii, Francji, Hiszpanii, Anglii i Holandii. W Polsce zebrania biskupów zaczęły się odbywać regularnie po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Szczególnie uroczysty charakter miało spotkanie w Gnieźnie w 1919 r. Stąd przez niektórych autorów jest uważana za Pierwszą Konferencję Episkopatu Polski. Trzeba jednak dodać, że biskupi polscy uczestniczyli wcześniej w takich spotkaniach w czasie zaborów, a nawet już przez rozbiory. W czasie rozbiorów spotkania te odbywały się nie tylko w poszczególnych zaborach – ale w miarę możliwości – biskupi polscy z różnych zaborów gromadzili się razem. W ten sposób kształtowali także jedność narodu polskiego³.

Mimo istnienia i działania licznych już Krajowych Konferencji Biskupich w okresie przygotowania i promulgowania Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, nie ma tam o nich wzmianki. Jedynie w kan. 292 prawodawca wspomina o zebraniach biskupów metropolii dla podjęcia działań zmierzających do rozwoju życia religijnego lub do przygotowania synodu prowincjonalnego. Szeroka interpretacja przywołanego 292 kanonu pozwalała niektórym autorom dopatrywać się w nim pewnych uprawnień dla konferencji biskupich⁴.

Milczenie Kodeksu z 1917 r. o krajowych Konferencjach Biskupich nie przeszkodziło ich dalszemu rozwojowi. Co więcej powstają konferencje o charakterze ponadnarodowym. Rola i znaczenie Konferencji Biskupich staje się coraz większa. Nic więc dziwnego, że zakorzeniony w życiu Kościoła fenomen Konferencji Biskupich stał się przedmiotem rozważań i postanowień Soboru Watykańskiego II. Soborowy dekret o pasterskich zadaniach Biskupów w Kościele postanawia: „A skoro Konferencje Biskupów – utworzone już wśród wielu narodów wykazały się w pełni wspaniałymi dowodami wydajnego duszpasterstwa i apostołatu, obecny święty Sobór uważa za wielce wskazane, by wszędzie w świecie

² Por. E. Sztarfrowski, *Konferencje Biskupie*, Warszawa 1984, s. 23.

³ Por. tamże, s. 23-37.

⁴ Por. S. Sołtyszcwski, *Konferencja Biskupów*, Prawo Kanoniczne, 10/1967/ nr 3-4, s. 32-33.

biskupi tego samego narodu lub kraju grupowali się w jeden zespół... „aby przez światłą wymianę roztropnych sądów i doświadczeń oraz koordynowanie planów wytworzyć święte zespolenie sił dla wspólnego dobra Kościoła”⁵.

Przywołane i kolejne postanowienia soborowe zawarte w dekrecie „*Christus Dominus*” sprawiły, iż istniejące już w wielu krajach Konferencje Biskupie stały się instytucjami prawa powszechnego, w krajach zaś, w których ich nie było miały być utworzone⁶. Po linii tej poszły normy wykonawcze do dekretu *Christus Dominus*⁷: „Biskupi tych krajów czy terytoriów, gdzie nie ma jeszcze Konferencji Biskupiej, niech się zatroszczą, zgodnie z dekretem *Christus Dominus*, o ustanowienie jej jak najszybciej oraz o sporządzenie dla niej statutów, które zatwierdzi Stolica Apostolska”⁸.

Można zauważyć, że nakaz ustanowienia Konferencji Biskupich w krajach, w których jeszcze nie istniały jest skierowany bezpośrednio do zainteresowanych biskupów, z przynagleniem czasowym bez interwencji Stolicy Apostolskiej. Własnym autorytetem ustanawiają biskupi Kraje Konferencje Biskupie.

Jedynie Stolica Apostolska ma zatwierdzić przygotowane przez nie statuty. Sytuacja ta uległa zmianie w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., który rezerwuje najwyższej władzy w Kościele erygowanie i znoszenie wszystkich Konferencji Biskupich (por. kan. 449, paragraf 1). To stanowisko potwierdza motu prorio *Apostolos suos*⁹.

Powołanie i działalność Konferencji Biskupich wzbudziły zainteresowanie teologów i kanonistów. Przyjmują oni prawie zgodnie, że instytucje te mają teologiczną podstawę w kolegalności biskupów¹⁰. Optykę tę poszerzył Nadzwyczajny Synod Biskupów 1969 roku, który zajmował się problemem władzy w Kościele¹¹. Synod ujmuje kolegalność w perspektywie Kościoła – wspólnoty Ludu Bożego¹².

⁵ *Christus Dominus*, n. 37

⁶ Por. P. Hemperek, *Stanowisko prawne Konferencji Biskupów*, *Prawo Kanoniczne*, 13/1970/ nr 1-2, s. 31.

⁷ Paweł VI, motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, 6 VIII 1966. AAS 58/1966/757-787.

⁸ Tamże, I, 41, paragr. 1.

⁹ Jan Paweł II, motu proprio *Apostolos suos* 21 V 1998/=AS/, n.16.

¹⁰ Por. M. Żurowski, *Prawne aspekty Konstytucji „Lumen gentium”*, *Prawo Kanoniczne*, 10/1967/ nr 1-2, s. 77

¹¹ Por. S. Nagy, *Doktryna Synodu*, *Analacta Cracoviensia*, 2/1970/157-187.

¹² Por. tamże, s. 159

Lud Boży, wspólnota wiary, nadziei i miłości jest ustanowiony jako organizm widzialny. Rzeczywistość widzialna i nadprzyrodzona we wspólnocie Ludu Bożego są ze sobą ściśle powiązane, tak, że jedna bez drugiej istnieć nie może. We wspólnocie Kościoła zrasta się pierwiastek Boski i ludzki.

Kościół więc na wzór Chrystusa posiada bosko-ludzką naturę¹³. Ten ścisły i ograniczony związek obydwu pierwiastków wspólnoty kościelnej idzie tak daleko, że staje się ona rzeczywistością sakramentalną, w której to, co widzialne wyraża i sprawia to, co niewidzialne¹⁴; jak naucza Vaticanum II: „A że Kościół jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego...”¹⁵.

W ramach tej wielkiej wspólnoty Kościoła istnieje i działa druga, węższa, jakim jest Kolegium Biskupie. Jest ono ściśle włączone we wspólnotę Ludu Bożego. *Communio episcoporum* należy do podstawowej struktury Kościoła – wspólnoty Ludu Bożego. Dla tejże wspólnoty Chrystus ustanowił posługę apostołską. Kolegialna jedność episkopatu wyraża naturę Kościoła¹⁶. Tak jak jedność Kościoła nie przekreśla bogactwa różnorodności – jedność w wielości – tak, również jedność Kolegium Biskupów nie przekreśla jego różnorodności. Podobnie jak Kościół jest wspólnotą osób powiązanych więzami nadprzyrodzonymi między sobą oraz między nimi a Bogiem, tak Kolegium Biskupów jest nie tylko rzeczywistością hierarchicznie zorganizowaną widzialną, ale także zespołem połączonym więzami nadprzyrodzonymi, wyływającymi z sakramentu pełni kapłaństwa. Stąd fundamentem i racją Kolegium Biskupów jest rzeczywistość wspólnoty Ludu Bożego, dla której Jezus Chrystus ustanowił Apostołów w formie Kolegium Dwunastu, na czele którego postawił Piotra. Naucza o tym Sobór Watykański II: „Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i reszta apostołów stanowią jedno Kolegium Apostolskie, w podobny sposób Biskup Rzymski, następca Piotra i biskupi następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności”¹⁷. Piotr i pozostali Apostołowie, stanowiąc Kolegium Apostolskie, ujawnili się w pełni w Dniu Zesłania Ducha Świętego, a potem kolegialnie kierowali pier-

¹³ Por. L. Morcira Neves, *Gli stati giuridici delle persone nella Chiesa, Presupposti teologici*, *Monitor Ecclesiasticus*, 106/1981/368-369.

¹⁴ Por. S. Nagy, art.cyt., s. 159.

¹⁵ *Lumen gentium*, n.1.

¹⁶ AS, n.8.

¹⁷ *Lumen gentium*, n.22.

wotnym Kościołem, ale zawsze z uwzględnieniem roli Piotra. Z woli Chrystusa ich misja głoszenia i szerzenia Królestwa Bożego w świecie miało trwać do końca wieków, dlatego Piotr i Apostołowie ustanowili swoich następców, którzy pod przewodnictwem Biskupa Rzymu tworzą Kolegium Biskupów. Tę sprawę wyjaśnia Sobór Watykański II: „Paralelizm między Piotrem i resztą apostołów z jednej a Papieżem i biskupami z drugiej strony – nie implikuje przekazania nadzwyczajnej władzy Apostołów ich następcom, ani rzecz oczywista, równości między Głową i członkami Kolegium, lecz jedynie proporcjonalność między stosunkiem pierwszym (Piotr – Apostołowie) i drugim (Papież – biskupi)”¹⁸. Proporcjonalność ta w Kolegium Biskupów jawi się w ten sposób, że kolegium to istnieje i działa w jedności ze swoją głową – Biskupem Rzymu i nigdy bez niego. Tak wyjaśnia kolegialną jedność biskupów motu proprio *Apostolos suos*¹⁹. Kontynuując to wyjaśnienie Jan Paweł II przywołuje nauczanie Kościoła o relacji między kolegialnością, a prymatem. Kolegium Biskupów jest podmiotem najwyższej i pełnej władzy w Kościele, ale zawsze *sub Petro et cum Petro*. Równocześnie Papież zachowuje nadal władzę prymatu, czyli najwyższą pełną, powszechną, bezpośrednią, prawdziwą biskupią i wykonywaną w sposób wolny w całym Kościele. Kolegium Biskupów swoją władzę najwyższą sprawuje w sposób uroczysty na Soborze Powszechnym albo też, gdy papież wezwie ich do spełnienia aktu kolegialnego, bądź choćby zaakceptuje ich wspólne działanie²⁰. Tak więc możemy mówić o swoistej komplementarności prymatu i kolegialności w Kościele, jawiących się jako jego konstytutywne elementy strukturalne²¹.

Przywołanie w motu proprio *Apostolos suos* soborowej nauki o kolegialności w Kościele, której wyrazem jest Kolegium Biskupów wraz ze swoją Głową, w którym wyraża się i trwa Kolegium Apostolskie, wskazuje niedwuznacznie, gdzie szukać podstaw teologicznych Konferencji Biskupich, których naturze jest poświęcony ten list. Warto dodać, że po nadzwyczajnym Synodzie Biskupów 1985 roku wzywającym do podjęcia zagadnienia Konferencji Biskupich Kongregacja Biskupów w 1988 r. przygotowała na ten temat dokument roboczy²². Dokument ten rozesta-

¹⁸ *Wstępna nota wyjaśniająca*, n.l.

¹⁹ N.9.

²⁰ AS, n.9.

²¹ Por. K. Wojtyła, *Synod Biskupów: Zebranie nadzwyczajne*, Rzym 1969, *Analeccta Cra-coviensia*, 2/1970/ 142-144.

²² *De statu theologico et juridico Conferentiarum Episcopatum*, Roma 1988, ss. 22.

no do konsultacji Krajowym Konferencjom Biskupim. Mówiąc o statusie teologicznym Konferencji Biskupich, także odwoływał się on do nauczania soborowego o kolegalności. Można sądzić, iż obecne motu proprio nawiązuje do wspomnianego dokumentu roboczego. Poprzednie rozważania o kolegalności upoważniają do postawienia pytania: „Czy Konferencje Biskupie są przejawem kolegalności w Kościele?” Odpowiedź daje omawiane motu proprio *Apostolos suos*: „Wspólne sprawowanie pewnych funkcji duszpasterskich przez Biskupów danego obszaru stanowi konkretne zastosowanie ducha kolegalności. Współpraca ta jednak nie angażuje kolegalności w sensie ścisłym, gdyż ta ostatnia dotyczy jedynie stanu biskupiego jako podmiotu najwyższej władzy w Kościele”. Nieco dalej: „... kolegalność biskupia w sensie ścisłym należy wyłącznie do całego kolegium, które jest, jako podmiot teologiczny, niepodzielne”²³. Stąd Konferencja Biskupia nie stanowi kolegium w sensie ścisłym, aczkolwiek nie jest jej obca idea kolegalności. Jest konkretnym zastosowaniem ducha kolegalnego. Można więc mówić tutaj o kolegalności w znaczeniu szerszym, Konferencje Biskupie są przejawem kolegalności w znaczeniu szerszym, analogicznym.

Konferencje Biskupie urzeczywistniają, zgodnie z nauczaniem soborowym „pragnienie kolegalności” – *affectus collegialis*²⁴. Można je postrzegać jako postawę kolegalną, a nawet lepiej jako „zmysł kolegalny” czy „odczucie kolegalne”, stanowiące coś w rodzaju instynktu odpowiedzialności biskupów za cały Kościół²⁵. Naucza o tym Sobór Watykański II. „...że jako członkowie Kolegium Biskupiego wszyscy biskupi są zobowiązani do troski o cały Kościół”²⁶.

Motu proprio *Apostolos suos* przywołuje nauczanie soborowe o relacjach biskupów z Kościołami partykularnymi i Kościołem powszechnym wyrażonym w słynnej formule *in quibus et ex quibus*. Mianowicie, iż Kościół powszechny nie można pojmować jako sumy lub federacji Kościołów partykularnych²⁷. Chociaż nie stanowią takiej federacji, są uformowane na wzór Kościoła powszechnego, „w których istnieje i z których się składa jeden jedyny Kościół katolicki”²⁸. Znakiem jedności Kościoła partykularnego (diecezji) jest biskup. Analogicznie biskupi zgromadzeni

²³ N. 12.

²⁴ Por. *Lumen gentium*, n.23; AS, n. 12.

²⁵ S. Nagy, art. cyt., s. 162.

²⁶ Por. *Lumen gentium*, n. 23

²⁷ AS, n. 12

²⁸ *Lumen gentium*, n. 23.

na Konferencji Biskupiej reprezentują jedność Kościoła lokalnego, dla którego dobra podejmują wspólną działalność według zasad podanych przez najwyższą władzę Kościoła, które zawarte są w Kodeksie Prawa Kanonicznego i ich własnych statutach zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską. W tym kontekście motu proprio „*Apostolos suos*” postanawia: „Władza i pole działalności Konferencji Biskupiej są związane z władzą i działalnością biskupów diecezjalnych. Ich władza jest ograniczona przez fakt, że zarówno prymat Biskupa Rzymu, jak też Kolegium Biskupie, jako elementy Kościoła powszechnego nie są oderwane od partykularności Kościołów lecz należą do ich elementów wewnętrznych”²⁹.

Nie ulega wątpliwości, że podstawy teologiczne i prawne Konferencji Biskupich zawarte są w nauczaniu Vaticanum II o kolegialności w Kościele i o Kościele jako *communio*, znajdującym się głównie w konstytucji *Lumen gentium* i dekrecie *Christus Dominus*. Od kolegialności w sensie ścisłym *Effectus collegialis* trzeba odróżnić zmysł kolegialności *Affectus collegialis* – kolegialność w znaczeniu szerszym. Nie wolno jednak tych rzeczywistości uważać za zupełnie odrębne. One się wiążą i ząbiegają. Nauczanie soborowe o kolegialności wymagało pogłębienia w kontekście Konferencji Biskupich. Zadanie to podejmuje motu proprio *Apostolos suos*. Zdecydowanie wiąże ono istnienie i działanie Konferencji Biskupich z kolegialnością, zastrzegając, że nie chodzi tu o kolegialność w sensie ścisłym. Dokument przypomniał rolę biskupa w Kościele powszechnym i partykularnym.

Szerszej analizie teologicznej wymagałaby rola biskupów w Konferencji Biskupiej, jak również potrzebna byłaby analiza zmysłu kolegialnego i odpowiedzialności kolegialnej biskupów zgromadzonych w konferencjach. Stąd, wydaje się, iż podstawy prawne Konferencji Biskupich, dzięki Kodeksowi Prawa Kanonicznego i motu proprio „*Apostolos suos*” są opracowane wystarczająco, natomiast podstawy teologiczne wymagają jeszcze dopracowania, aczkolwiek został ustalony kierunek badań. Z całą pewnością można dziś odpowiedzieć, że Konferencje Biskupie są instytucjami wywodzącymi się z prawa kościelnego. Wydaje się jednak, że nie wyłącznie. Można przyjąć tezę, że Konferencje Biskupie pochodzą z prawa kościelnego, mają jednak swój fundament w Prawie Bożym³⁰.

²⁹ N. 19.

³⁰ Por. J. Fornes *Naturaleza sinodal de los concilios particulares y de las Conferencias Episcopales*, L'anné Canonique, 1992, s. 326-331.

2. Struktura

Motu proprio *Apostolos suos* przywołuje określenie Konferencji Biskupiej zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego: „Konferencja Biskupia będąca stałą instytucją, jest zebraniem biskupów jakiegoś kraju lub określonego terytorium, wypełniających wspólnie pewne zadania pasterskie dla wiernych jej terytorium, w celu pomnożenia dobra widzialnego udzielanego ludziom przez Kościół, głównie przez odpowiednio przystosowane do bieżących okoliczności czasu i miejsca formy i sposoby apostołatu z zachowaniem przepisów prawa” (kan. 447). Zasadnicze więc znaczenie będą miały Krajowe Konferencje Biskupów, skupiające zwierzchników Kościołów partykularnych (diecezji i zrównanych z nimi jednostek terytorialnych) danego kraju. Istnieje jednak możliwość tworzenia Konferencji Biskupich o innym wymiarze terytorialnym. Mogą powstawać Konferencje skupiające biskupów tylko niektórych Kościołów partykularnych danego kraju, a więc obejmujących hierarchów terytorium mniejszego niż kraj. Mogą być tworzone Konferencje o wymiarze ponadnarodowym, dwu lub kilku krajów. Szczególnym typem są konferencje o zasięgu kontynentalnym³¹. Niezależnie od tworzenia Konferencji Biskupich o charakterze międzynarodowym, Sobór Watykański wzywa do współpracy między nimi: „, Ponadto należy popierać stosunki wzajemne między Konferencjami Biskupów różnych narodów celem pomnożenia i zabezpieczenia większego dobra”³². O potrzebie i współpracy między poszczególnymi Konferencjami Biskupimi mówił Kardynał Karol Wojtyła, uczestnicząc w Synodzie Biskupów w 1969 r. Współpracę tę nazwano tam wymiarem „poziomym kolegialności” w odróżnieniu od wymiaru „pionowego” czyli współpracy Konferencji Biskupich ze Stolicą Apostolską³³. Do wzajemnej współpracy, zwłaszcza między konferencjami sąsiednimi wzywa Kodeks Prawa Kanonicznego, zastrzegając, aby taka międzynarodowa działalność była prowadzona w porozumieniu ze Stolicą Apostolską (por. kan. 459).

W skład Konferencji Biskupiej, na mocy samego prawa, wchodzi: wszyscy biskupi diecezjalni oznaczonego terytorium, oraz ci, którzy są z nimi prawie zrównani, następnie biskupi koadiutorzy, biskupi pomoc-

³¹ Por. KPK, kan. 448, paragr. 2; AS n. 16.

³² *Christus Dominus*, n.38

³³ Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu*, Kraków 1998, s. 137-138

niczy i pozostali biskupi tytularni, pełniący na tym terytorium szczególne zadania, powierzone im przez Stolicę Apostolską lub Konferencję Biskupią (por. kan. 450, KPK)³⁴.

Prawnie zrównanymi z biskupami diecezjalnymi są rządcy następujących jednostek terytorialnych Kościoła: prałatury terytorialnej, opactwa terytorialnego, wikariatu apostolskiego, prefektury apostolskiej oraz administratury apostolskiej ustanowionej na stałe (por. kan 368. KPK).

Do osób zrównanych prawnie z biskupami diecezjalnymi należą także tymczasowi administratorzy diecezjalni. Konferencja Biskupia w statucie rozstrzyga, jaki rodzaj głosu, doradczy czy decydujący przyznać biskupom pomocniczym i pozostałym biskupom tytularnym należącym do Konferencji Biskupiej.

Kodeks Prawa Kanonicznego pozostawia to wyłącznemu uznaniu Konferencji Biskupiej, zastrzegając jedynie, iż głos decydujący nie może im przysługiwać, gdy idzie o sporządzenie statutu i dokonywanie w nich zmian (por. kan. 454, paragraf 2). Motu proprio „*Apostolos suos*” dodaje w tym względzie nową wskazówkę, zaznaczając, aby ewentualna przewaga liczebna biskupów pomocniczych nie zdominowała biskupów diecezjalnych, do których należą rządy pasterskie w Kościele³⁵. Nuncjusz apostolski nie należy do Konferencji Biskupiej.

Jak kształtuje się przynależność do Konferencji Biskupich hierarchów obrządków wschodnich? Dekret *Christus Dominus* wymienia ordynariuszów miejsca jakiegokolwiek obrządku jako przynależnych do Konferencji Biskupiej (n. 38). Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* nie wspomina o nich. Kodeks Prawa Kanonicznego mówi: „Można zaprosić także ordynariuszy innego obrządku, ale tylko z głosem doradczym, chyba, że co innego postanawiają statuty Konferencji Biskupiej” (kan. 450, paragraf 1). Takie stanowisko podtrzymuje motu proprio *Apostolos suos*, które nie wymienia hierarchów Kościołów wschodnich, tylko mówiąc o członkostwie w Konferencjach Biskupich odwołuje się do przytoczonego kanonu. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich nie zna pojęcia Konferencja Biskupia. W to miejsce wprowadza pojęcie *Conventus hierarcharum plurium Ecclesiarum sui iuris* (kan. 322). Wynika stąd, że hierarchowie katolickich Kościołów wschodnich tworzą odrębne zebrania, na stałe mogą należeć do Konferencji Biskupiej wyjątkowo po wyrażeniu zgody Stolicy Apostolskiej, tak jak np. w Pol-

³⁴ AS, n. 17.

³⁵ Tamże, n. 17.

sce: „Do Konferencji należą biskupi diecezjalni, oraz ci, którzy są z nimi prawnie zrównani, biskup polowy, biskupi obrządku bizantyjsko-ukraińskiego...” (art. 3, Statutu).

Istotne znaczenie dla działalności każdej Konferencji Biskupiej ma jej statut przez nią przygotowany i zatwierdzony przez Stolicę Apostolską. Winien on zgodnie z postanowieniami Kodeksu uregulować działalność Konferencji Biskupiej, a w szczególności określić sposób odbywania zebrań plenarnych, przewidzieć Stałą Radę Biskupią, Sekretariat Generalny Konferencji, jak również inne urzędy oraz komisje, które pomogą skuteczniej – zdaniem konferencji – zrealizować jej cel. (por. kan. 451).

Motu proprio *Apostolos suos* dodaje nową sprawę, która powinna znaleźć się w statucie konferencji mianowicie uregulować udział w niej biskupów emerytów. Na pewno mają należeć do Konferencji Biskupiej, ale przysługuje im tylko głos doradczy, mogą brać udział w komisjach opracowujących zagadnienia, co do których są szczególnie kompetentni³⁶. Statuty Konferencji Biskupiej powinny być tak ukształtowane, aby w jej działaniu uniknąć biurokracji. Dotyczy to zwłaszcza tych struktur, które działają stale pomiędzy zebraniem plenarnym. Konferencje mają pomagać biskupom w ich pasterskiej działalności, nie mogą jednak ich wyręczać. Również nie mogą utrudniać bezpośrednich kontaktów biskupa ze Stolicą Apostolską³⁷.

Papież zobowiązuje Konferencje Biskupie do odnowy ich statutów poprzez wprowadzenie postanowień listu apostolskiego *Apostolos suos* i przypomina o przesłaniu ich do Stolicy Apostolskiej celem zatwierdzenia³⁸.

Konferencja Biskupia powinna wybrać przewodniczącego i jego zastępcę, jak również Sekretarza Generalnego (por. kan. 452, paragraf 2, KPK). Tak więc Kodeks stawia jako normę, że przewodniczący Konferencji i jego zastępca mają być wybrani przez zebranie plenarne. Procedurę wyborczą określają odpowiednie normy kodeksowe i postanowienia statutów. Do tych przepisów motu proprio *Apostolos suos* dołącza ważne postanowienie: „Przewodniczący Konferencji i jego zastępca powinni być wybrani spośród jej członków, którzy są biskupami diecezjalnymi”³⁹. Przewodniczący kieruje pracami zebrania plenarnego i stałej rady Konferencji.

³⁶ N. 17.

³⁷ Tamże, n. 24.

³⁸ Por. tamże IV, art. 4.

³⁹ Tamże, n. 17.

Jego kompetencje określają statut i regulaminy Konferencji. O wzajemnych relacjach między przewodniczącym Konferencji a biskupami jej członkami mówi instrukcja na temat pasterskiej posługi biskupów: „Kierując się duchem służby, przedstawiają biskupi przewodniczącemu Konferencji problemy wymagające rozwiązania, trudności, które należy przezwyciężyć, błędy, jakich powinno się unikać oraz poczynania, które trzeba podjąć dla wspólnego dobra dusz”⁴⁰.

Podstawową strukturą działającą w ramach Konferencji Biskupiej jest zebranie plenarne, Kodeks postanawia, że ma się odbywać przynajmniej raz w roku, a także wówczas, gdy tego domagają się szczególne okoliczności, zgodnie z normami statutów (por. kan. 453). Zebranie plenarne winno utrzymywać bliską łączność ze Stolicą Apostolską, dlatego prawodawca postanawia: „Po zakończeniu zebrania plenarnego Konferencji Biskupiej jej przewodniczący winien przesłać Stolicy Apostolskiej relację o aktach konferencji oraz jej dekrety, zarówno w celu zapoznania się z aktami jak i dla ewentualnego przejrzenia dekretów, gdyby jakieś były” (kan. 456). Zebrania plenarne konferencji dowartościowuje motu proprio *Apostolos suos* przyznając wyłącznie im bardzo ważne uprawnienie doktrynalne, które omówimy poniżej⁴¹.

Owocne i skuteczne działanie zebrania wymaga najpierw należytego przygotowania, a potem sprawnego wykonania decyzji. Taka rola została powierzona Radzie Stałej: „Zadaniem stałej Rady Konferencji jest przygotowanie spraw, jakie mają być rozważane na zebraniu plenarnym i czuwanie nad tym, by decyzje podjęte na zebraniu plenarnym zostały przekazane do właściwego wykonania. Załatwia także inne sprawy zlecone jej zgodnie z postanowieniami statutów” (kan. 457). Należytemu funkcjonowaniu zebrania plenarnego i Rady Stałej służy Sekretariat Generalny Konferencji Biskupiej. Przygotowuje on relacje o aktach i dekretach zebrania plenarnego, jak również o czynnościach Stałej Rady, aby je zakomunikować członkom Konferencji oraz prowadzi jej dokumentację. Wypełnia zlecenia przewodniczącego, Rady Stałej i zebrania plenarnego, w szczególności przesyła dokumenty sąsiednim konferencjom. Informuje o pracach Konferencji Biskupiej i wykonuje inne czynności przewidziane statutami (por. 458, KPK).

⁴⁰ Kongregacja Biskupów, instrukcja *Ecclesiae imago* 22 II 1973 /E/II/. n.211f.

⁴¹ Por. AS, n. 21-23, IV, art. 1-2

Kodeks wspomina także o innych urzędach oraz komisjach, które mają być powołane dla osiągnięcia celu Konferencji Biskupich. ich utworzenie i działalność jest regulowana statutami (por. kan. 451).

Motu proprio *Apostolos suos* zasadniczo akceptuje strukturę Konferencji Biskupich zaprezentowaną w Kodeksie i wcześniejszych dokumentach. Na uwagę zasługuje postanowienie o wyborze przewodniczącego i jego zastępcy spośród biskupów diecezjalnych, potwierdzając w ten sposób odpowiedź Papieskiej Rady Interpretacji Tekstów Prawnych z 1988 r.⁴², jak również regulacja sytuacji biskupów emerytów w Konferencji. Wielką wagę przypisuje statutom, które poleca odnowić.

3. Zadania

Zadaniem Konferencji Biskupich jest służba Kościołowi, a w szczególności Kościołom partykularnym danego terytorium: „Wszyscy biskupi danego kraju lub regionu powinni łączyć się w zespół zwany Konferencją, ażeby zbierając się razem w ustalonych terminach, przez światłą wymianę roztropnych sądów i doświadczeń oraz koordynowanie planów, wytworzyć święte zespolenie sił dla wspólnego dobra ich Kościołów partykularnych⁴³. Tego zespolenia sił biskupów danej Konferencji wymagają między innymi następujące sprawy: głoszenie oraz obrona wiary i obyczajów, przygotowanie ksiąg liturgicznych, budzenie i pielęgnowanie powołań kapłańskich i zakonnych, organizacja katechezy, wspieranie uczelni kościelnych i katolickich, ekumenizm, stosunki z władzami świeckimi, obrona życia ludzkiego, pokoju i praw ludzkich, korzystanie ze środków społecznego przekazu w ewangelizacji⁴⁴.

Dekret *Christus Dominus*, nadając Konferencjom Biskupim status kanoniczny, przyznał im władzę ustawodawczą. Władza ta została potwierdzona i sprecyzowana w prawodawstwie posoborowym, w szczególności w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Jej źródłem nie jest suma uprawnień przynależnych poszczególnym biskupom diecezjalnym, lecz pochodzi z nadania jej najwyższej władzy w Kościele. Jest szczególnym rodzajem władzy przewyższającej władzę pojedynczych biskupów⁴⁵. Dekret „Chri-

⁴² AAS 81/1989/388.

⁴³ El, n. 211.

⁴⁴ AS, n.15.

⁴⁵ Por. W. Góralski, *Władza ustawodawcza Konferencji Episkopatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983*, Prawo Kanoniczne, 32/1989/ nr 1-2, s. 49-50.

stus Dominus”, a następnie Kodeks nie przyznaje Konferencjom Biskupim bezpośredniej inicjatywy ustawodawczej⁴⁶. Całokształt tych uprawnień ustawodawczych określa Kodeks w kan. 455. Konferencja Biskupia może wydawać akty ustawodawcze jedynie w sprawach, w których: 1. zezwala jej na to prawo powszechne, albo 2. określa to specjalne polecenie Stolicy Apostolskiej, wydane przez nią z jej własnej inicjatywy lub na prośbę samej konferencji (kan. 455, paragraf 1). W obydwu sytuacjach inicjatywa ustawodawcza Konferencji zależy od najwyższej władzy w Kościele, która dwoma drogami przyznaje wyraźnie to uprawnienie: czy to przez samo prawo, czy przez upoważnienie przyznane przez Papieża dykasterii Stolicy Apostolskiej. W pierwszym przypadku po całym Kodeksie oraz w innych dokumentach rozsięte są przepisy ukazujące szereg spraw będących przedmiotem władzy ustawodawczej Konferencji.

Najwyższy prawodawca daje tu uprawnienia w dwojaki sposób. Pierwszy nakazuje podjęcie odpowiednich aktów ustawodawczych, np. ustalenie programu kształcenia kapłańskiego (kan. 242, KPK); druga daje możliwość podjęcia działalności prawodawczej, np. powierzenie kapitule katedralnej zadań kolegium konsultorów (Kan. 502, paragraf 3, KPK). Stąd w Kodeksie znajduje się szereg kanonów, które zobowiązują Konferencje Biskupie do uchwalenia ustawy, jak również szeregów kanonów, które zezwalają im na działalność ustawodawczą.

W drugim przypadku przedmiot ustawodawczej działalności konferencyjnej wyraźnie określa polecenie Stolicy Apostolskiej. Może ono pochodzić zarówno z inicjatywy Stolicy Apostolskiej, jak i z inicjatywy Konferencji. Trudno tu jednak mówić o jej inicjatywie ustawodawczej, gdyż Konferencja tylko wnioskuje, a wniosek musi otrzymać aprobatę Stolicy Apostolskiej.

Władza ustawodawcza Konferencji Biskupiej zrealizowana na podstawie przepisów prawa powszechnego jest władzą zwyczajną i własną, zaś zrealizowana na podstawie zlecenia Stolicy Apostolskiej uważana jest za delegowaną⁴⁷. Władza ustawodawcza przysługuje tylko zebraniu plenarnej Konferencji i jest wyrażona w wydanych przez nią dekretach ogólnych. Wzrost ustawodawczy przysługuje postanowieniu, które otrzymało poparcie przynajmniej 2/3 głosów biskupów, należących do danej Konferencji z głosem decydującym. Moc obowiązującą otrzymuje z chwilą prawnej promul-

⁴⁶ Por. tamże, s. 47.

⁴⁷ Por. G. Grilanda, *Conferenza dei vescovi*, W: Nuovo dizionario di diritto canonico, Torino 1993, s. 252.

gacji, sposób promulgacji i czas wejścia w życie określa sama Konferencja (por. kan. 455, paragraf 2 i 3, KPK). Przed promulgowaniem dekretu ogólnego Konferencji Biskupiej, który zawiera postanowienie o charakterze ustawodawczym winna ona przedstawić go Stolicy Apostolskiej do tzw. „przejrzenia” – *recognitio* (kan.455 paragraf 2, KPK). To przejrzanie zwane niekiedy rozpoznaniem polega na badaniu: czy normy prawne ustalone przez Konferencję są zgodne z prawem powszechnym i dobrem Kościoła⁴⁸. Badanie przeprowadza Kongregacja Biskupów, która – po sprawdzeniu – wyraża aprobatę ewentualnie jej odmawia, albo żąda przeprowadzenia korekty.

Powstaje pytanie: czy ustawa przeprowadzona po wyżej przywołanej ścieżce legislacyjnej otrzymuje moc prawa od najwyższej władzy kościelnej, czy też od Konferencji Biskupiej? Odpowiedzi autorów nie są jednak jednoznaczne. Niektórzy stwierdzają, że uchwały wydane przez Konferencję i uznane przez stolicę Apostolską biorą moc prawną od najwyższej władzy Kościelnej. Argumentem dla nich jest sformułowanie zawarte w numerze 212 o instrukcji *Ecclesiae Imago*⁴⁹. Wydaje się jednak, po przeanalizowaniu natury władzy kościelnej oraz natury teologicznej i prawnej Konferencji Biskupiej, że moc prawa uchwał pochodzi od niej samej, a najwyższa władza w Kościele przez swoje „*recognitio*” wykonuje tylko funkcję kontrolną.

Kodeks w wielu miejscach przyznaje kompetencje ustawodawcze krajowym Konferencjom Biskupim, szczególnie liczne dotyczą sakramentów świętych.

Wiele z tych uprawnień zawierało już dokumenty soborowe, a potem prawodawstwo posoborowe⁵⁰.

Zebranie plenarne Konferencji Biskupiej wypełnia swoją działalność ustawodawczą w ramach ustalonych przez normy kodeksowe, zaś w przypadkach, w których ani prawo powszechne, ani specjalne zlecenie Stolicy Apostolskiej nie udzieliło jej władzy wydawania dekretów ogólnych pozostają nienaruszone kompetencje poszczególnych biskupów diecezjalnych. Stąd ani Konferencja ani jej Przewodniczący nie mogą działać w imieniu wszystkich biskupów, chyba że wszyscy i poszczególni biskupi wyrażają na to zgodę (por. kan. 455 paragr. 4). Przytoczone wyżej kompetencje ustawodawcze Konferencji Biskupich, zawarte w Kodeksie, w całej rozciągłości potwierdza motu proprio *Apostolos suos*⁵¹.

⁴⁸ Por. G. Feliciani, *Le Conferenze Episcopali*, Bologna 1971, s. 541.

⁴⁹ Por. W. Góralski, art. cyt. s. 50

⁵⁰ Por. Z. Janczewski, *Uprawienia Konferencji Biskupów w zakresie prawa o sakramentach św.*, *Prawo Kanoniczne*, 40/1997/ nr 1-2, s. 103-114.

⁵¹ N. 20.

Wielką nowością wprowadzoną przez list *Apostolos suos* jest udział Konferencji Biskupiej w spełnianiu nauczycielskiego zadania Kościoła.

Potwierdza on nauczanie Kodeksu, że biskupi zgromadzeni na Konferencjach są autentycznymi nauczycielami wiary dla wierzących, aczkolwiek nie przysługuje im atrybut nieomyślności: „Chociaż biskupi pozostający we wspólnocie z Głową Kolegium i członkami, czy to pojedynczy, czy też zebrani na Konferencji Biskupiej... nie posiadają nieomyślności w nauczaniu, są jednak w odniesieniu do wiernych powierzonych ich trosce autentycznymi nauczycielami i mistrzami wiary. Temu autentycznemu przepowiadaniu swoich biskupów wierni są zobowiązani okazać religijne posłuszeństwo”. (kan. 753).

List apostołski *Apostolos suos* podnosi rangę i dowartościowuje wypowiedzi doktrynalne Konferencji Biskupiej. Jeśli takie nauczanie jest uchwalone jednogłośnie, wówczas stanowi część autentycznego Magisterium i może być opublikowane autorytetem samej Konferencji, a wierni są zobowiązani przyjąć je jako autentyczne. Nauczanie takie musi być zgodne z powszechnym Magisterium Kościoła i nie może utrudniać pracy doktrynalnej innych Konferencji Biskupich. Ich deklaracje doktrynalne mogą dotyczyć problemów pojawiających się wskutek przemian społecznych, badań naukowych, nowych sytuacji politycznych itp. W przypadku, gdy wypowiedź doktrynalna została zaaprobowana przez przynajmniej 2/3 członków Konferencji z głosem rozstrzygającym, potrzebne jest potwierdzenie Stolicy Apostolskiej. To nowe uprawnienie w podejmowania aktów autentycznego Magisterium przysługuje wyłącznie zebraniu plenarnemu Konferencji i nie może być nikomu delegowane. Do ogłaszania innego typu wypowiedzi Konferencja może upoważnić Komisję Doktrynalną⁵². Motu proprio *Apostolos suos* przypomina o obowiązku wydawania przez Konferencje Biskupów katechizmów krajowych za uprzednią aprobatą Stolicy Apostolskiej i o udzielenie zezwoleń na wydawania ksiąg Pisma świętego i ich tłumaczeń⁵³. Oprócz kompetencji ustawodawczych i związanych z zadaniem nauczania, Konferencje Biskupie mają rozległe zadanie koordynacji i kierowania duszpasterstwem, sprawami społecznymi i działalnością charytatywną. Niezwykle ważną dziedziną życia kościelnego, którą zajmują się konferencje biskupie są stosunki Kościoła z władzami państwowymi. Wynika z tego szczególnie rola Konferencji przy zawieraniu i realizacji konkordatów i innych umów między Kościołem a Państwem.

⁵² Por. AS, n. 21-23, IV, art. 1-3.

⁵³ N. 21.

Zakończenie

Motu proprio Apostolos suos jest kolejnym dokumentem pogłębiającym i wyjaśniającym nauczanie Vaticanum II o kolegialności w Kościele i wypływających z niego praktycznych skutkach. Konferencje Biskupie uczestniczą – w sposób właściwy sobie – w kolegialności. Są jej przejawem i owocem, chociaż kolegialności w znaczeniu szerszym. Wydaje się, że omawiany dokument – umieszczając Konferencję w kontekście kolegialności – pozostawia otwartą sprawę ich relacji z Kolegium Biskupów.

List *Apostolos suos* dowartościowuje i umacnia pozycję Konferencji Biskupich, zaliczając ich jednomyślne nauczanie do autentycznego Magisterium Kościoła. Konferencje Biskupie swoją działalnością udowadniają niezwykłą przydatność w Kościele. Dzisiaj trudno byłoby wyobrazić sobie życie Kościoła bez Konferencji Biskupich.

Bishops Conference in the Light of the Motu Proprio: "Apostolos Suos"

The Motu proprio: *Apostolos Suos* of pope John Paul II, dated 21 May 1998, is a continuation and intensification of the Second Vatican Council's teaching on the Bishops Conferences. Bishops Conferences express the collegiality in the Church, collegiality in the broader meaning; defined as „the spirit of collegiality” – affectus collegialis. This collegiality expresses bishops' concern for the universal Church, but especially for the local Church, that is, the Church existing on the territory of one country and remaining under the Bishops Conference of that country.

The sphere of activity of the Bishops Conference is regulated by the universal law and by its own statutes which must be approved by the Apostolic See. The Motu proprio: „Apostolos Suos” determines that the offices of a chairman and vice-chairman of the Bishops Conference are filled by an election. They are elected by all members from among the diocesan bishops. Besides its legislative and coordinative power, the Plenary Assembly of the Bishops Conference has the right to issue doctrinal declarations. Such declaration, made unanimously by the Conference, belongs to the authentic teaching of the Church and can be promulgated by its authority. If the declaration was supported by two thirds of the Conference's members (with the deliberative vote), then it requires the recognition of the Apostolic See.